

บทที่ 6

บทสรุป

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้แนวความคิดเรื่องชาตินิยมมาเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายการบริหารในด้านต่างๆของประเทศ ทั้งนโยบายทางการเมือง เช่น การปลุกระดมให้คนไทยเรียกร่องดินแดนอินโดจีนกลับคืนจากประเทศฝรั่งเศส ในส่วนของนโยบายชาตินิยมทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้น นโยบายที่รัฐบาลประกาศใช้นั้นส่งผลกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต ตลอดจนความเชื่อและวัฒนธรรมของคนไทยเป็นอย่างมาก เช่น การแต่งกาย การยกเลิกประเพณีบางอย่างที่ถูกมองว่าล้าหลัง ในส่วนของนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจนั้น ถือได้ว่าเป็นนโยบายหลักและมีความสำคัญอีกนโยบายหนึ่ง ที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามให้ความสนใจ ด้วยเหตุที่ว่าเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเรื่องปากท้อง การครองชีพของประชาชนและชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ และสภาพของเศรษฐกิจของประเทศในขณะนั้น อยู่ในสภาพไม่ดีมากนักมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7

ในช่วงเวลาที่จอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น สถานการณ์ภายในประเทศและภายนอกประเทศอยู่ในภาวะที่ไม่สงบนิ่งเท่าไรนัก ในช่วงเวลานั้นสถานการณ์ภายนอกประเทศกำลังอยู่ในช่วงก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ตระหนักถึงผลกระทบที่ประเทศจะต้องเผชิญกับสภาวะสงคราม จอมพล ป. พิบูลสงครามจำเป็นที่จะต้องสร้างการยอมรับจากประชาชนว่าตนเองจะเป็นผู้นำประเทศซึ่งสามารถนำพาประเทศให้ผ่านพ้นวิกฤติจากสงครามได้ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับตนเอง เพื่อเรียกเสียงสนับสนุนจากประชาชน โดยใช้สถานการณ์ภายนอกเป็นเครื่องมือ ในส่วนของสถานการณ์ภายในประเทศนั้น จอมพล ป. พิบูลสงครามมีอำนาจทางการเมืองและทางการทหารอยู่ในมือตนเองค่อนข้างมาก แต่ก็ยังคงมีกลุ่มต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ ถึงแม้ว่ารัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจะทำการกำจัดศัตรูทางการเมืองของตนแล้ว รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามจำเป็นต้องสร้างความเห็นชอบและความร่วมมือจากประชาชนในการเข้ามาดำรงตำแหน่งผู้นำของประเทศ และการดำรงไว้ซึ่งการคงอยู่ในอำนาจนั้นๆ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ใช้แนวความคิดเรื่องชาตินิยมผ่านทางการออกนโยบายในด้านต่างๆในการสร้างความชอบธรรมให้การเข้ามาอยู่ในตำแหน่ง

ผู้นำของประเทศ และเพื่อเป็นการรักษาอำนาจนี้ไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งนโยบายหนึ่งที่จอมพล ป. พิบูลสงครามนำมาใช้ ก็คือนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ

นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487 นั้น แม้ว่าจะเป็นนโยบายที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ตาม แต่จากการที่รัฐบาลมีอำนาจเด็ดขาดทั้งการเมืองและการทหารได้ ส่งผลให้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจถูกกำหนดออกมาในลักษณะเด็ดขาดและรุนแรงในบางนโยบาย เป็นนโยบายที่เกิดจากการตัดสินใจของผู้นำเป็นหลัก โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามยึดหลักว่า ตนเองในฐานะของผู้นำประเทศมีหน้าที่ต้องสร้างประเทศให้เจริญรุ่งเรือง ถึงแม้ว่าการสร้างชาติจะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่แต่จอมพล ป. พิบูลสงครามก็เชื่อว่าการสร้างชาติในด้านต่างๆ โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจจะต้องประสบความสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือกันระหว่างรัฐบาลกับประชาชน โดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดแนวทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ พร้อมทั้งให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือและการส่งเสริมประชาชนให้เข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจของประเทศ ส่วนประชาชนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามสิ่งที่รัฐบาลกำหนด หรือแนะนำ และคอยรับความช่วยเหลือจากรัฐบาล รัฐบาลได้ใช้องค์การต่างๆ และหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ เช่น ข้าราชการ และหน่วยงานของรัฐ เพื่อเผยแพร่และยึดเยียดความคิด วิธีการ และการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจตามความคิดของรัฐบาลไปปฏิบัติ ทั้งนี้รัฐบาลได้ใช้หลักการเดียวกันกับการดำเนินนโยบายอื่นๆ ที่ให้ประชาชนยึดถือและปฏิบัติตามผู้นำเป็นสำคัญ

ด้วยเหตุที่รัฐบาลยึดหลักการเชื่อผู้นำและชาตินิยมเป็นหลัก ทำให้รัฐบาลปราศจากการวางแผนนโยบายที่ละเอียดรอบคอบ เพราะไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่จะตามมาภายหลัง การวางแผนนโยบายและกำหนดมาตรการในการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายของรัฐบาลจึงไม่สอดคล้องและให้สัดส่วนที่พอดีกับสภาพความเป็นจริงทางเศรษฐกิจของสังคมไทยในขณะนั้น รัฐบาลเพียงมุ่งหวังว่า ผลจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจจะทำให้ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่คนต่างชาติโดยเฉพาะคนจีน ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกที่ดีต่อรัฐบาล คิดว่ารัฐบาลมีความจริงใจที่จะแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่การยอมรับความชอบธรรมในการเป็นผู้นำของประเทศ ถึงแม้ว่าการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจะเป็นการเปิดโอกาสทางเศรษฐกิจให้กับคนไทยอยู่บ้าง ในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างสมพื้นฐานของปัญหาและความยุ่งยากต่างๆ ให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศด้วย เช่น รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

ได้ทำการจัดตั้งรัฐวิสาหกิจต่างๆที่ดำเนินงานโดยการควบคุมของรัฐบาล ได้กลายมาเป็นระบบทุนนิยมโดยรัฐที่รัฐบาลจะต้องจัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจนั้นๆ ซึ่งในบางครั้งรัฐต้องนำเงินมาพยุงฐานะของรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้นำเอาแนวความคิดเรื่องชาตินิยมมาใช้ในการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลได้กระตุ้นให้คนไทยเห็นความสำคัญของภาคเศรษฐกิจ ส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจของคนไทยให้มาแทนที่ชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มนายทุนซึ่งกำลังครอบงำธุรกิจและกิจการต่างๆของประเทศในขณะนั้น รัฐบาลได้ใช้ประโยชน์จากการที่ชาวต่างชาติเข้ามาครอบงำผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยสร้างเป้าหมายในการโจมตีชาวต่างชาติขึ้นมาให้คนไทยรู้สึกว่ กำลังถูกชาวต่างชาติเข้ามาหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจในแผ่นดินไทย ซึ่งชาวต่างชาติที่ถูกเลือกขึ้นมาเป็นเป้าหมายในการโจมตี คือ คนจีน ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีความเกี่ยวข้องกับคนไทยมาช้านาน นอกจากนี้ยังเป็นกลุ่มที่มีบทบาททางเศรษฐกิจทั้งในระดับล่าง กลาง และระดับสูงในประเทศไทยด้วย รัฐบาลพยายามส่งเสริมให้คนไทยสนใจในการประกอบอาชีพค้าขาย หรือ หันมาประกอบอาชีพทางด้านธุรกิจการค้าและประกอบการทางด้านอุตสาหกรรมบางประเภท แทนที่ทำการเกษตรแต่อย่างเดียว เพื่อที่จะได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลแทนที่ชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีนที่เคยมีบทบาทและอิทธิพลทางด้านนี้มาก่อน นอกจากนี้ได้พยายามลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม โดยรัฐบาลมีหน้าที่วางนโยบาย กำหนดวิธีการ รวมทั้งให้การสนับสนุนต่างๆทั้งทางตรงและทางอ้อมกับคนไทยผ่านทางมาตรการทางกฎหมายและข้อบังคับต่างๆ ประชาชนคนไทยมีหน้าที่เป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งและคำแนะนำของรัฐบาลเท่านั้น ฉะนั้นกระบวนการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจึงไม่ได้เกิดมาจากความต้องการหรือความเห็นชอบจากประชาชน ทำให้เป็นการยากที่จะทำให้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ชาวต่างชาติที่ถูกกีดกันหรือลดบทบาททางเศรษฐกิจยังได้พยายามที่จะหลีกเลี่ยงมาตรการต่างๆของรัฐบาลเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ตัวอย่างเช่น ให้ญาติพี่น้องที่มีสัญชาติไทยเป็นผู้ดำเนินการเป็นเจ้าของกิจการแทนที่ตนเอง หรือไม่ก็ใช้วิธีจ้างให้คนไทยทำงาน แต่เจ้าของที่แท้จริงก็คือนายทุนต่างชาติ และด้วยเหตุที่คนไทยเองไม่มีความกระตือรือร้นที่จะฉวยโอกาสเข้าไปมีบทบาทดำเนินการทางธุรกิจการค้าและอุตสาหกรรมต่างๆ คน

ไทยยังมองไม่เห็นความสำคัญของกิจการด้านนี้ ทำให้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลดำเนินนโยบายมานั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ด้วยเหตุที่ว่ามีคนไทยจำนวนน้อยเท่านั้นที่หันมาประกอบอาชีพทางเศรษฐกิจตามแนวความคิดของรัฐบาล

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น รัฐบาลยังคงใช้นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจมาเป็นเครื่องมือในการเรียกร้องความเห็นชอบและความร่วมมือจากประชาชน เพื่อทำให้เกิดความร่วมมือและกลมกลืนปัญหาความไม่พอใจของประชาชนอันเนื่องมาจากภัยของสงคราม และปัญหาทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยรัฐบาลตระหนักดีว่าวิธีการในการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจจะช่วยทำให้รัฐบาลมีความชอบธรรมในการดำรงอยู่ในสถานะผู้นำของประเทศ ทำให้รัฐบาลมีเสถียรภาพมั่นคงมากขึ้น และส่งผลทำให้การดำเนินนโยบายต่างๆรวมทั้งการป้องกันประเทศเป็นไปอย่างราบรื่น

จากการศึกษาถึงการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงปี พ.ศ. 2481 – 2487 สามารถแบ่งวิธีการดำเนินงานต่างๆออกได้ 4 วิธีการ คือ

1) การดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน เช่น การออกพระราชบัญญัติเรื่องสยาม พ.ศ.2481 การออกพระราชบัญญัติน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ.2481 การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ.2482 เป็นต้น การดำเนินมาตรการทางกฎหมายเหล่านี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อลดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีนให้ลดลง ส่วนใหญ่ธุรกิจที่รัฐบาลออกมาตรการควบคุมเป็นธุรกิจของชาวต่างชาติเสียเป็นส่วนใหญ่

นอกจากนี้ยังได้เข้าควบคุมอาชีพของชาวต่างชาติ รัฐบาลเล็งเห็นถึงความสำคัญของภาคธุรกิจของประเทศ ซึ่งตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีน ซึ่งมีอิทธิพลแทรกอยู่ในธุรกิจทุกระดับชั้น ดังนั้นการที่จะปล่อยให้คนไทยเข้าไปประกอบอาชีพแข่งขันกับคนต่างชาติที่มีประสบการณ์ทางการค้าค่อนข้างมาก อาจทำให้คนไทยไม่สามารถแทรกเข้าไปอยู่ในภาคธุรกิจนั้นได้ รัฐบาลจึงได้หาทางแก้ไขโดยการออกกฎหมายควบคุมอาชีพของชาวต่างชาติ เช่น การห้ามไม่ให้ชาวต่างชาติจำหน่ายอาหารในสถานที่ราชการและโรงเรียนรัฐบาล การออกพระราชกำหนดเขตหวงห้ามคนต่างด้าว พ.ศ.2484 เป็นต้น

2) การดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจโดยการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้กับคนไทย เป็นมาตรการต่อเนื่องจากการจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ โดยพยายามส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาททางเศรษฐกิจแทนที่ชาวต่างชาติ ซึ่งสามารถแบ่งแยกภาคธุรกิจออกเป็นภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม ซึ่งการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจเหล่านี้ก็เพื่อให้คนไทยได้เข้าไปอยู่ในระบบเศรษฐกิจของประเทศ โดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดแนวทาง ให้คำแนะนำ และความช่วยเหลือต่างๆกับคนไทย ตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติช่วยอาชีพและวิชาชีพ พ.ศ.2484 การออกพระราชกฤษฎีกากำหนดอาชีพและวิชาชีพไว้สำหรับเฉพาะคนไทย พ.ศ.2485 การออกพระราชบัญญัติจัดการเงินกู้ภายในประเทศเพื่อการเกษตรกรรม และการอุตสาหกรรม เป็นต้น ซึ่งนโยบายการสงวนอาชีพสำหรับคนไทยนั้น อาชีพที่รัฐบาลสงวนนั้น ส่วนใหญ่แล้วเป็นอาชีพที่อยู่ในระดับล่าง ไม่ได้ส่งผลกระทบในทางที่จะทำให้เศรษฐกิจของไทยดีขึ้นจากเดิมได้มาก

3) การดำเนินกิจการทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาล ด้วยเหตุที่ว่ารัฐบาลต้องการขจัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติให้หมดไปจากประเทศ และส่งเสริมให้คนไทยเข้าไปมีบทบาทแทนที่ แต่ในบางธุรกิจหรือบางกิจการนั้น คนไทยอาจไม่มีความรู้ความชำนาญมากเพียงพอ ประกอบกับการขาดเงินทุนในการดำเนินการต่างๆ ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องดำเนินการนั้นๆ ด้วยตนเอง ประกอบกับในบางกิจการ รัฐบาลเล็งเห็นว่ามีความสำคัญต่อประเทศ รัฐบาลก็เข้าดำเนินการจัดตั้งและบริหารเอง เช่น การตั้งบริษัทข้าวไทย จำกัด(2481) บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ จำกัด(2482) ซึ่งเป็นบริษัทแม่ของบริษัทจังหวัด จำกัด(2483) บริษัทเกลือไทย จำกัด (2484) บริษัทค้าพืชผลไทย จำกัด (2482) เป็นต้นซึ่งการดำเนินการจัดตั้งบริษัทต่างๆขึ้นมาี้ รัฐบาลได้ให้ชาวจีนซึ่งเป็นชนชาติที่รัฐบาลตระหนักว่าเป็นชาติที่ครอบงำทางเศรษฐกิจของประเทศเข้ามาบริหารงาน ด้วยเหตุที่ว่ารัฐบาลไม่มีประสบการณ์ในภาคธุรกิจชำนาญเท่ากับชาวจีนเหล่านี้ ซึ่งเป็นการขัดกับจุดมุ่งหมายของรัฐบาลในการต้องการขจัดอิทธิพลของชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวจีน

4) การบังคับซื้อกิจการจากชาวต่างชาติ เป็นการใช้มาตรการที่สืบเนื่องมาจากการจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของชาวต่างชาติ ชาวต่างชาติเหล่านั้นต้องขายกิจการของตนเองให้กับรัฐบาล และรัฐบาลก็ได้ดำเนินการเหล่านั้นภายใต้การควบคุมและการบริหารงานของรัฐบาลเอง

อาจสรุปได้ว่า การดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามในช่วงแรกของการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนั้น ประสบความสำเร็จค่อนข้างน้อย

มาก เป็นความล้มเหลวในการดำเนินนโยบายซึ่งเกิดจากหลายสาเหตุ ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งความไม่เข้มงวดและจริงจังในการควบคุมการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่เอื้อประโยชน์ต่อการสร้างความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศ นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลเป็นนโยบายที่มุ่งแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าที่จะเป็นการวางแผนพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจให้กับประเทศในอนาคต ถึงแม้ว่านโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจะมีลักษณะที่ดีในการส่งเสริมบทบาททางเศรษฐกิจให้กับคนไทยอยู่บ้าง แต่รัฐบาลก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศได้สำเร็จ มาตรการตลอดจนนโยบายต่างๆของรัฐบาลมีผลกระทบต่อธุรกิจของชาวต่างชาติในระดับย่อยๆเท่านั้น ในขณะที่ธุรกิจในระดับสูงหรือขนาดใหญ่กลับเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน กับผู้นำทางการเมืองหรือรัฐบาลในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยต่อกันในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน อาจกล่าวได้ว่า นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นการส่งเสริมให้นายทุนต่างชาติเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นจากเดิมในทางอ้อม

การดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐบาลเท่านั้น รัฐบาลจำเป็นต้องได้รับการยอมรับในอำนาจต่างๆของรัฐบาลจากประชาชน ทำให้รัฐบาลจำเป็นต้องสร้างนโยบายทางเศรษฐกิจขึ้นมาเพื่อจะใช้ผลจากการดำเนินนโยบายมาสร้างการยอมรับจากประชาชน ซึ่งผลจากการดำเนินนโยบายนี้ ก็ไม่ได้เป็นไปตามเป้าหมายในการตั้งฐานอำนาจทางเศรษฐกิจกลับคืนจากชาวต่างชาติ และสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจให้กับคนไทย